

FITXA TÈCNICA

LA FASE DE PRE-SORTIDA I EL PROCÉS D'AVALUACIÓ: UNA REFLEXIÓ BASADA EN EL CONTEXT ITALIÀ¹

PUNTS CLAU ¹

Les entrevistes destaquen la profunda, si no crítica, importància de la fase del procés d'avaluació² per a aquells secundats pels Corredors Humanitaris Italians. Aquesta fase és una de les més significatives en la configuració de les expectatives dels individus involucrats respecte al seu futur i el seu projecte migratori.

El criteri de vulnerabilitat, fonamental des de l'inici dels processos d'avaluació de les sol·licituds del programa, s'ha tornat cada vegada més complex i diversificat amb el temps, la qual cosa dificulta la comprensió dels **criteris** específics emprats en aquests processos per part dels investigadors. Les entrevistes realitzades revelen que, en les primeres etapes d'implementació d'aquest mecanisme, un enfocament limitat a un criteri d'avaluació basat en nivells de vulnerabilitat—altament interpretable—va portar a la identificació de persones amb condicions de salut greus. Aquestes condicions van impactar significativament en els itineraris d'acolliment, dificultant especialment la transició d'aquestes persones fora del programa després d'haver passat, en alguns casos, molts anys en recepció.

Davant els inevitables límits dels recursos destinats a l'acolliment i l'acompanyament—recursos que les organitzacions implementadores a Itàlia assumeixen en solitari—els criteris d'avaluació van ser posteriorment revisats. L'objectiu era equilibrar la vulnerabilitat amb la sostenibilitat econòmica i temporal dels itineraris d'acompanyament als països d'acolliment. Com a resultat, altres factors, com el grau d'integració de l'individu i l'efectivitat potencial dels itineraris d'acolliment disponibles, es van incorporar al criteri formal de vulnerabilitats específiques.

Aquesta falta de claredat posa inevitablement una pressió considerable sobre els operadors de camp, els qui reporten ser percebuts com a figures omnipotents en els contextos de selecció—una imatge que ni desitgen ni és professionalment manejable, especialment a causa de la càrrega psicològica i moral que comporta "l'elecció".

Si bé l'absència de criteris clars i compartits és comprensible donada la diversitat de contextos i la falta d'un marc legal unificat, és crucial reconèixer que aquesta ambigüitat pot ser difícil de comprendre i gestionar per a totes les parts involucrades, ja siguin el personal o les persones beneficiàries.

Per als qui sol·liciten participar en el programa, aquest marc pot amplificar la pressió percebuda de ser "prou bo/vulnerable/motivat" als ulls del membre de l'equip d'avaluació, qui sovint és vist com una espècie d'àrbitre de qui depèn el seu destí. Els sol·licitants poden sentir-se obligats a complir amb les expectatives del "Altre", la qual cosa dona lloc a un mercat informal d'informació—difosa a través del boca a boca o les xarxes socials—sobre com presentar-se com a candidats adequats davant els qui tenen el poder de decidir. Això, al seu torn, genera en l'equip d'avaluació la sensació d'estar sent manipulats.

El descrit recorda la noció de "vulnerabilitat òptima" i la seva relació amb un dispositiu de workfare (Wacquant, 2006). Això suggereix que els candidats aprenen, dins i a través d'aquest mateix dispositiu, a utilitzar i gestionar el llenguatge del sofriment en la forma requerida pel propi mecanisme. Aquest fet tindrà inevitablement una conseqüència en l'autopercepció de la persona, un aspecte que no pot ser ignorat si ens enfoquem en l'ambivalència dins de la qual l'individu acaba veient-se atrapat en aquest procés. Si, d'una banda, per a ser seleccionat és necessari mostrar-se, i per tant també percebre's, com a vulnerable, en el projecte d'acolliment aquesta posició acabarà generant contradiccions en relació amb l'exigència d'autonomia, que no encaixa amb la idea de fragilitat amb la qual la persona s'ha presentat i ha estat reconeguda. Així, el subjecte corre el risc, durant el desenvolupament del dispositiu, de quedar atrapat entre dues demandes oposades, però totes dues fonamentals per a l'èxit del projecte migratori. Des d'aquesta fase inicial comença la negociació del seu procés migratori amb l'"Altre". És aquí on la identitat de la persona migrant com a individu "legítim", desitjable i privilegiat comença a prendre forma, un estatus per al qual les persones aprenen a traduir les seves històries personals "en un llenguatge legal eurocèntric i a exercir un paper" (Khosravi, 2010).

1 Aquest full informatiu resumeix la recerca realitzada durant la durada del projecte COMET. Utilitzant una de les rutes actives del Corredor Humanitari com a estudi de cas, conté, no obstant això, reflexions útils per a tots els socis de COMET i, de fet, per a aquells que gestionen vies fora del projecte COMET. Aquest full informatiu és un extracte de l'informe *Corredors Humanitaris: Del procés de selecció a l'acompanyament cap a l'autonomia. Una anàlisi d'experiències i expectatives*, de Debora Boaglio, Eleonora Voli, Associazione Frantz Fanon.

2 El terme "procés d'avaluació" es refereix a la fase que comença amb el contacte inicial amb la persona identificada com a apta per a ser inclosa en el Corredor Humanitari específic i finalitza amb l'assignació al projecte d'acolliment i acompanyament que millor respongui a les seves especificitats.

Aquestes categories acompanyen als individus acceptats a través dels Corredors Humanitaris al llarg de tot el seu trajecte fins a la seva sortida del projecte d'acolliment. Aquestes categories modelen la relació entre el personal i les persones beneficiàries, conformant un espai definit (o indefinit) per constants desplaçaments i superposicions entre drets, ajuda i mèrit.

Des de la perspectiva del personal, les entrevistes revelen l'enorme **responsabilitat** que implica dur a terme la complexa tasca d'avaluació. El personal ha de navegar entre les enormes expectatives dels qui sol·liciten participar en el programa mentre s'exposa directament a les seves històries personals, necessitats i esperances. En resposta a aquestes complexitats, els operadors informen haver desenvolupat estratègies d'autoprotecció al llarg del temps per a poder continuar treballant en el camp. Aquests intents de "distanciament" poden alleujar la sensació d'aïllament i el pes de la responsabilitat individual. No obstant això, també poden implicar el risc de reduir la relació amb les persones avaluades a una dinàmica més procedimental o estandarditzada. Aquí es destaquen dues estratègies de distanciament compartides pel personal durant les entrevistes.

Una d'aquestes estratègies consisteix a involucrar a organitzacions externes en el procés de presa de decisions. En adoptar aquest enfocament, els operadors s'integren en una xarxa on l'avaluació es duu a terme de manera col·laborativa, reduint així l'impacte individual i la càrrega sobre un sol professional. Aquestes organitzacions externes, com altres agències humanitàries, grups comunitaris locals o fins i tot organismes governamentals, poden aportar perspectives i coneixements addicionals, enfortint el procés. No obstant això, aquesta estratègia pot fer que els criteris d'avaluació siguin encara més difícils de comprendre. La lògica subjacent i la base històrica dels criteris poden tornar-se inaccessibles, complicant la comunicació amb els candidats i amb els equips que participen en les fases posteriors d'acolliment. A més, la fragmentació de responsabilitats pot comprometre la coherència i efectivitat general del procés.

Una altra estratègia consisteix a demanar a persones ja acollides al país de destinació que identifiquin i recomanin nous candidats des dels països d'origen. Aquest enfocament parteix de la idea que una persona seleccionada, en estar ja connectada amb una xarxa de referència al país d'acolliment, trobarà més accessible el procés d'integració. No obstant això, aquesta tasca pot situar a la persona ja acceptada en una posició de considerable poder i ambivalència respecte a la seva família o xarxa de referència al país d'origen. Gestionar aquest rol pot resultar desafiador, tant a nivell relacional com psicològic.

Per al personal al país d'acolliment, la falta d'una comprensió clara dels criteris d'avaluació, la dificultat per a obtenir retroalimentació precisa sobre les diferents etapes del procés de selecció i la informació compartida durant aquest, sovint els exposa a triangulacions en les seves relacions amb les persones beneficiàries. Aquesta dinàmica pot, a vegades, dificultar l'establiment de la confiança dins del procés d'acolliment.

Un altre aspecte crucial és l'anomenada **Orientació Prèvia a la Sortida**. Aquesta fase implica la preparació dels candidats abans de la seva partida. Les dades recopilades indiquen que la informació sobre els procediments de sortida i les disposicions específiques d'acolliment sol compartir-se únicament després d'haver completat el procés d'avaluació. És a dir, aquesta informació es proporciona només a aquells que ja han estat seleccionats per a un Corredor específic i estan a l'espera de la finalització dels tràmits burocràtics previs a la sortida.

Les entrevistes també revelen que, en alguns casos, les persones acollides són informades sobre el seu destí dins del país d'acolliment només en el moment de la partida o fins i tot en l'aeroport. Si bé és de summa importància garantir un viatge segur i un lloc d'acollida —fortaleses del programa de Corredors Humanitaris—, és necessari reflexionar sobre com aquest procediment prolonga la suspensió de la vida d'aquestes persones i reforça la sensació de falta de control sobre el seu propi destí. Això planteja la qüestió de si, i fins a quin punt, aquest procés fomenta sentiments d'inseguretat i arbitrarietat, establint una jerarquia de poder clara entre els qui acullen i els qui són acollits.

Com assenyala Abdelmalek Sayad (2002), la migració és una "*elecció condicionada*", en la qual la persona migrant actua subjectivament, però sempre en resposta a pressions, equilibrant necessitat i desig. El moment en què les persones reben informació sobre el que els espera resulta particularment significatiu, ja que reafirma el principi d'elecció lliure i informada. Per a aconseguir-ho, és fonamental garantir que la decisió es prengui amb el major nivell possible de consciència, basada en informació clara i coherent sobre el que trobaran al país d'acolliment. L'anàlisi de les narratives de persones en programes d'acolliment, o dels qui ja els han completat, revela que l'entrada en

el nou context social sol estar marcada per una dissonància significativa entre les representacions idealitzades construïdes prèviament —sobre les quals es basava el seu projecte migratori— i la realitat amb la qual es troben. Aquesta discrepància entre expectatives i experiències viscudes pot afectar de manera considerable les trajectòries individuals i el benestar psicosocial de les persones acollides.

Encara que les aspiracions de les persones migrants solen estar alimentades per històries d'èxit compartides per xarxes familiars al seu país d'origen, filtrades a través de relats de coneguts sobre els seus assoliments a Europa (Sayad, 2002) i modelades per la percepció d'un "Occident democràtic" —una visió arrelada en les contínues relacions geopolítiques colonials³—, la preparació prèvia a la partida exerceix un paper fonamental. Igual que el procés d'acolliment, aquesta fase és crucial per a generar consciència, desconstruir, revisar o ampliar les expectatives dels individus. L'equip de recerca reflexiona sobre la importància de reconèixer que, en el moment en què una persona és identificada com a candidata ideal, la imatge de ser "triada, privilegiada, desitjada" pot arrelar-se amb força. Això, al seu torn, pot reforçar l'expectativa d'èxit, que en un primer moment es materialitza a través de l'oportunitat d'emprendre un viatge segur a Europa.

El procés d'avaluació, per tant, contribueix a donar forma a l'imaginari col·lectiu entorn dels projectes migratoris de les persones i a les dinàmiques que els regeixen. Aquestes dinàmiques es traslladen d'una fase a la següent, però sovint troben el seu primer espai d'acció i reflexió només durant la fase d'acolliment. És en aquest moment quan aquestes dinàmiques es posen en pràctica i, a vegades, són qüestionades, revelant qüestions i tensions crítiques.

Les entrevistes destaquen com aquestes dificultats solen manifestar-se en la vida quotidiana, a vegades en forma de **sol·licituds que el personal percep com a "inacceptables"** o incomprensibles. Per exemple, algunes persones poden sol·licitar un habitatge més gran o pròxim al centre de la ciutat, o demanar una extensió del període d'acolliment per a poder accedir a oportunitats laborals més alineades amb les seves habilitats o trajectòria professional al seu país d'origen. Els autors subratllen que, encara que aquestes peticions puguin semblar dissonants per als qui treballen en el sector humanitari (Fassin, 2018) —els qui poden esperar que les persones beneficiàries es mostrin agraïdes per qualsevol forma d'ajuda rebuda—, en realitat representen intents de renegociar la relació de poder entre el personal i les persones acollides.

Entre la **informació** més valuosa identificada pels entrevistats es troben els detalls sobre els aspectes pràctics del procés d'acolliment: la seva durada, les formes de suport brindat, els tipus d'assistència sostenible i planificada, la ubicació de l'acolliment i el tipus d'allotjament en el qual es col·locarà a la persona. Al mateix temps, el personal ha observat que proporcionar aquesta informació durant el procés de selecció a vegades pot veure's com una distorsió de la naturalesa humanitària del programa (Fassin, 2018). Quan està en joc la possibilitat de ser "rescatat", compartir informació sobre la ubicació i les condicions de l'acolliment pot semblar discordant amb la narrativa predominant en el sector humanitari, que emmarca l'emergència central simplement com portar a les persones a un lloc on puguin començar a reconstruir les seves vides.

No obstant això, com informen les persones acollides, és crucial reconèixer que els individus identificats per a aquest programa no poden ni han de ser vists com desconnectats de les seves històries personals. Encara que actualment visquin en camps de refugiats, en tendes de campanya sota condicions sanitàries precàries, o en situacions de perill i vulnerabilitat extremes, sovint provenen de passats marcats per ambició, xarxes, coneixement i influència. Per a alguns, el programa dels Corredors Humanitaris pot representar només un trampolí per a un projecte migratori més ampli. En aquest sentit, es veuen a si mateixos com a actors triats i privilegiats, esperant —precisament perquè van ser identificats entre molts— trobar condicions que s'alineïn millor amb les seves necessitats i històries, inclòs un allotjament adequat a la seva arribada a Europa. Donat aquest context i entenent que les necessitats informatives

3 El terme "colonial" es refereix a la persistència de dinàmiques de dominació, explotació i subordinació entre els països excolonizadores i excolonizados, malgrat la fi formal del colonialisme. Aquest concepte ressalta com les lògiques de control de l'era colonial han estat reformulades en noves estructures econòmiques, culturals i polítiques que perpetuen les jerarquies globals. Frantz Fanon, en *Els condemnats de la terra* (1961), descriu com el colonialisme ha deixat profundes cicatrius en les relacions entre el centre i la perifèria del món, amb l'Occident mantenint una posició dominant a través del control econòmic i cultural. Fanon assenyala que aquesta subordinació perpetua condicions de dependència per als països anteriorment colonitzats. Edward Said, en *Orientalisme* (1978), analitza les formes en què l'Occident representa a l'Orient i a altres alteritats culturals com a "inferiors" o "endarrerides". Aquesta construcció discursiva, nascuda en temps colonials, continua justificant pràctiques geopolítiques d'explotació i control, mantenint relacions asimètriques entre l'Occident i els països del Sud global. Per tant, el concepte de "relacions geopolítiques encara colonials" es refereix als llegats del colonialisme, que continuen estructurant el món contemporani, no sols en les relacions econòmiques, sinó també en les representacions culturals i en les polítiques d'exclusió i control.

dels individus poden variar cas per cas, recau sobre les organitzacions que activen el programa la responsabilitat de proporcionar informació transparent, simple i accessible. Això assegura que cada participant pugui visualitzar-se i situar-se en termes de la seva elecció i expectatives futures de manera el més alineada possible amb la realitat.

Si bé els membres del personal expressen plena confiança en els equips o organitzacions que gestionen els processos d'avaluació, **molts d'ells** admeten no comprendre completament com es van desenvolupar les fases inicials d'aquests camins, com es va establir i va evolucionar la relació entre el programa i les persones durant el procés d'avaluació, o quina informació es va compartir. Aquesta falta de claredat es converteix en un problema particularment problemàtic quan el personal i les persones beneficiàries han de navegar per les restes de fases anteriors en les seves interaccions. Aquests elements poc clars poden ser fàcilment manipulats per qualsevol de les parts, la qual cosa sovint porta a conflictes relacionals que poden resultar en el fracàs del projecte d'acolliment i causar angoixa emocional als involucrats.

En el marc dels Corredors Humanitaris, a diferència d'altres programes migratoris, el fet que l'accés al viatge es concedeixi només després de completar el procés d'avaluació i la preparació prèvia a la partida fa que el projecte sigui un acord negociat des del principi. Aquest acord involucra a l'individu i, el més important, al país receptor, que estableix els límits entre el que és acceptable i desitjable. Aquesta tensió entre el viatge de l'individu i les expectatives del receptor crea una dinàmica de deutor-creditor en la relació entre els acollits i el país amfitrió, independentment dels seus representants. Cada part es veu com fent alguna cosa per l'altra, una dinàmica desafiadora de la qual és difícil escapar. Les expectatives de totes dues parts, abans i després del viatge, modelen el que constitueix un projecte migratori desitjable.

Aquesta intricada xarxa de significats, vívidament representada en les narratives dels entrevistats, defineix el camp relacional de l'acolliment. Si bé és difícil traçar com es construeixen les **expectatives mútues** al llarg del procés dels Corredors Humanitaris, aquest és un factor clau que influeix en les relacions entre els actors.

El procés d'avaluació i la preparació prèvia a la partida exerceixen un paper crucial en la configuració d'aquest camp dinàmic, la qual cosa fa essencial centrar-se acuradament en aquesta etapa per a mitigar els seus possibles impactes tant en les vies d'integració de les persones acollides com en les trajectòries professionals del personal involucrat en el procés d'acolliment.

Perquè el procés d'avaluació serveixi com a punt de partida d'un projecte migratori que conclouï al país receptor –o possiblement en un altre país triat per l'individu–, és necessari considerar les seves implicacions prèvies i els seus efectes posteriors. Això inclou les dinàmiques relacionals quotidianes entre l'omnipotència percebuda del receptor i les aspiracions de l'individu seleccionat. El personal ha de ser conscient que el seu treball dins del marc d'acolliment opera dins de dinàmiques històriques, socials, culturals i polítiques profundament arrelades i de complexes subjectivitats. Aquesta consciència ajuda a evitar reduir les vies d'acolliment a la mera execució tècnica d'una intervenció social, la qual cosa deixaria poc espai per a l'agència potencial dels individus. També prevé el risc de replicar dinàmiques de frontera dins del país receptor.

Entre els punts clau obtinguts de les entrevistes, destaca un: el programa dels Corredors Humanitaris és una **eina política**. D'una banda, demostra la viabilitat d'alternatives a la gestió de la migració arrelades en emergències estructurals—que sovint s'utilitzen com a estratègies polítiques per a generar suport o dissens—, mentre s'evita la violència o la pèrdua de vides comunament experimentada en les rutes migratòries terrestres o marítimes. D'altra banda, el programa corre el risc de convertir-se en una iniciativa vitrina per als governs europeus, que, malgrat les narratives diverses al llarg del temps i l'espai, cada vegada més orienten les polítiques migratòries cap a estratègies d'exclusió, rebuig i violència estructural (Farmer, 2004).

Dins d'aquest marc, es despleguen les dinàmiques de selecció i acolliment sota els Corredors Humanitaris. La consciència històrica, política i social integral de tots els actors sobre aquests mecanismes pot ser decisiva per a orientar el programa cap a estratègies que advoquin per, generin consciència sobre i promoguin canvis en les polítiques migratòries generals. Aquest canvi apoderaria al personal per a no veure's a si mateix com a executor de polítiques imposades, sinó com a actors centrals en un sistema crític per a desafiar les polítiques migratòries violentes. Mentrestant, aquests esforços ofereixen a alguns individus un pas vital cap a noves possibilitats.

PRÀCTIQUES PROMISSÒRIES I SUGGERIMENTS PRÀCTICS

Els criteris d'avaluació representen un dels aspectes més desafiadors del programa. En aquest context, el projecte internacional COMET – Complementary Pathways Network – serveix com un exemple i una oportunitat per a fomentar una reflexió compartida a nivell europeu amb la participació d'actors estratègics. Aquestes oportunitats permeten intercanvis entre diferents iniciatives i l'intercanvi d'estratègies de defensa dirigides als qui implementen protocols intergovernamentals per a l'activació d'intervencions.

Per a fomentar relacions més equitatives entre les parts interessades i desconstruir les experiències descrites anteriorment entre els operadors i els individus seleccionats, és fonamental garantir els principis de transparència, procediments compartits i informació **des de les primeres etapes del procés d'avaluació**. Si bé una major transparència i l'intercanvi d'informació compliquen la preparació i el diàleg entre els receptors i els equips d'acolliment, aquest enfocament pot portar a una major consciència i participació dels candidats respecte a la seva decisió de migrar i al codisseny d'un camí migratori amb sistemes de suport.

La **informació concreta** sobre els aspectes logístics d'acolliment –com a ubicació, durada i modalitats de suport– és essencial. Això ajuda a gestionar les expectatives i anima a les persones a codissenyar les seves vies d'acolliment des del principi. Els entrevistats van suggerir crear punts de connexió entre els equips d'avaluació i els equips d'acolliment i, quan sigui possible, organitzar reunions (fins i tot en línia) entre les persones seleccionades i els operadors al país de destinació. Aquestes interaccions fomentarien la construcció de relacions i reduirien la sensació d'alienació que les persones poden experimentar en arribar.

Més enllà dels detalls logístics, compartir informació essencial sobre els drets i responsabilitats als països receptors és important. No obstant això, s'ha d'adoptar un enfocament descriptiu, evitant representacions idealitzades del context de destí. Aquestes fases han d'estructurar-se amb una cronologia clara fins a la sortida, la qual cosa permet la reflexió entre les reunions. Aquesta estructura ha de fomentar que les persones facin preguntes o plantegin inquietuds, permetent la negociació del seu camí. Si bé és important tenir en compte els costos humans i de recursos temporals, invertir més en la planificació prèvia a la sortida i en l'avaluació pot esperar-se que impacti positivament en els resultats a llarg termini.

Un tema relacionat és el **benestar psicològic** del personal, particularment d'aquells que estan fortament involucrats en el procés d'avaluació. Com es va esmentar anteriorment, sovint estan exposats a senyals d'angoixa i corren el risc d'esgotament. Per a abordar això, es recomana assignar temps i recursos suficients per a capacitar a l'equip d'avaluació, centrant-se en desenvolupar la teoria i l'enfocament subjacents al procés de selecció. A més, la supervisió psicològica regular i el suport als equips són essencials, permetent que les estratègies per a gestionar les responsabilitats s'estructurin col·lectivament a nivell de l'equip.

RECURSOS/LECTURES ADDICIONALS

- Wacquant, L. (2006), *Punire i poveri: il nuovo governo dell'insicurezza sociale*, DeriveApprodi.
- Sayad, A. (2002), *La doppia assenza*, Raffaello Cortina Editore.
- Fassin, D. (2018), *Ragione Umanitaria. Una storia morale del presente*, DeriveApprodi.
- Fanon, F. (2007), *I dannati della Terra*, Piccola Biblioteca Einaudi.
- Farmer, (2004), *Pathologies of Power: Health, Human Rights, and the New War on the Poor*, University of California Press.
- Khosravi, S. (2010), *Io sono confine*, Eleuthera Editore.
- Beneduce, R. (1998), *Frontiere dell'identità e della memoria*, Franco Angeli.

Aquesta fitxa tècnica ha estat preparada per la Associazione Frantz Fanon i la Associazione Mosaic-Azioni per i Rifugiati com a part del projecte Complementary Pathways Network (COMET). Els seus autors són Debora Boaglio, Prince Dengha i Eleonora Voli.

El projecte COMET ha rebut finançament del Fons d'Asil, Migració i Integració (FAMI) de la Unió Europea. Tots els documents del projecte es poden trobar al lloc web del projecte COMET: www.cometnetwork.eu

El contingut d'aquesta publicació només representa les opinions del seu autor i és responsabilitat exclusiva del mateix. La Comissió Europea no assumeix cap responsabilitat per l'ús que es pugués fer de la informació que conté.

Per obtenir més informació sobre seguiment i avaluació, poseu-vos en contacte amb Associazione Frantz Fanon a: info@associazionefanon.it.

© 2025 Associazione Frantz Fanon. Tots els drets reservats.